

คนและวิธีคิด

รองศาสตราจารย์ ดร. ชงชัย สมบูรณ์
drpak08@hotmail.com

“การทำงานหนัก เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญงอกงาม” (20 ก.พ. 2552)

รองศาสตราจารย์กิม ไชยแสนสุข
อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้เขียนไม่มั่นใจเหมือนกันว่า เหตุผลใดสถานศึกษาจึงเร่งมีการสนับสนุนให้เด็กนักเรียนฝึกวิธีคิดต่าง ๆ ตั้งแต่มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา กระบวนการคิดของคนไทย ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็น “ปรากฏการณ์ทางการศึกษา” (Educational Phenomena) ที่จะต้องเร่งขับเคลื่อนให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ ที่ผ่านมาผู้เขียนก็ยังไม่มั่นใจว่า คนไทยขาดวิธีคิดหรือเปล่า หรือเป็นกระบวนการ “การผลัดซ้ำ” (Reproduction) ของกระทรวงศึกษาธิการที่อยากให้มีความ “งาน” เกิดขึ้นเสมอ หรือว่าต้องอินกับวาทกรรมการพัฒนา ต้องช่วยกันคิดต่อไป

ฐานคติ: วิธีคิดของคน

โดยสภาพความเป็นจริงแล้ว ในสังคมมนุษย์ย่อมมีวิธีคิดที่แตกต่างกันถ้าเชื่อตามทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์หรือจิตวิทยา มนุษย์มีความคิดที่เกิดจากการถูกบ่มเพาะ ซึ่งมาจากการเลี้ยงดู และสถานศึกษา ดูเหมือนว่าจะจริง แต่ในความเป็นจริงแล้ว วิธีคิดของคนย่อมมีความแตกต่าง และย่อมมีความเหมือน ทั้งนี้เป็นเพราะปัจจัยหลายประการไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม ภูมิภาค รวมทั้งการถูกขัดเกลาจากบรรพบุรุษที่ต้องการให้เกิดวัฒนธรรมแห่ง “การดำรงอยู่” (Existence) และ “การเป็นอยู่” (Being) โดยผ่านการขัดเกลาให้เกิดวิธีคิดตามบทและบริบทของสังคมนั้น ๆ ซึ่งอาจเอ่ยอ้างได้ว่าเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ยิ่งนักของสังคม วิธีคิดในฐานคติของผู้เขียนที่อยากฉายภาพออกมาตามภูมิภาคของโลก มีดังนี้

1. วิธีคิดของคนยุโรป

จากประสบการณ์ของผู้เขียนที่โอกาสคลุกคลีกับชาวยุโรปและได้มีโอกาสใช้ชีวิตช่วงเรียนหนังสือ ถึงแม้จะเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ แต่สามารถที่จะหยิบยกมาเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์เชิงบอกเล่า (Oral history) และถ่ายทอดออกมาให้แก่ท่านผู้อ่านได้รู้ นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้สัมผัสกับญาติที่ใช้ชีวิตอยู่ในยุโรป จากความเป็นอยู่ของเธอที่เป็น “คนไทย” จากนั้นวิธีคิดและวัฒนธรรมของเธอเปลี่ยนแปลงไปพอสมควร นั่นเป็นเพราะการถูกขัดเกลาทั้งทางตรงและทางอ้อมจากสภาพแวดล้อมของคนยุโรป ผู้เขียนขอฉายภาพว่า คนยุโรปส่วนมากจะมีวิธีคิดในประเด็นหลักได้ดังนี้

- วิธีคิดที่มีความยึดมั่นในความมีระเบียบวินัยตรงต่อเวลา สิ่งนี้มีมาตั้งแต่อาณาจักรออสโตรมัน-ฮังการี รวมถึงอาณาจักรอื่นๆ ในยุโรป สิ่งที่ชัดเจนที่สุด คนยุโรปจะให้ความสำคัญกับการตรงต่อเวลาโดยเฉพาะการนัดหมาย รวมทั้งประเพณีประวัตินตามระเบียบวินัยทางสังคม ได้อย่างยอดเยี่ยม ดังคำกล่าวของ พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ที่ว่า “ความมีระเบียบวินัยถือว่าเป็นเรื่องสุดยอด”
- วิธีคิดที่ตระหนักถึงส่วนรวม คนยุโรปจะคิดถึงความเป็น “ภาพรวม” มากกว่าเป็น “ภาพย่อย”
- วิธีคิดที่ไม่ชอบเอารัดเอาเปรียบและให้ใครเอารัดเอาเปรียบ ดังจะเห็นได้จากว่า ทุกครั้งจะถือ “ประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน” เป็นหลัก
- จริงจังกับการทำงาน มากกว่าที่จะทำการด้วย “การพูด” (Actions speak louder than words)
- วิธีคิดของคนยุโรปเน้นการรักษาสุขภาพ โดยถือว่าการพักผ่อนหลังจากทำงานหนักเป็นเรื่องที่สมควรตระหนักอย่างยิ่ง

นี่เป็นแค่ส่วนย่อย ที่ผู้เขียนเอ่ยอ้างฉายภาพออกมาให้เห็นเป็นวัฒนธรรมโดยรวมของคนยุโรป สิ่งเหล่านี้ ผู้อ่านอาจจะได้มีโอกาสสัมผัสกับบุคลิกภาพของคนยุโรปไม่มากนักน้อยลองพิจารณาดูว่าใช่หรือไม่

2. วิธีคิดของคนตะวันออก

คนตะวันออกจะหมายถึง คนที่อยู่ในดินแดนแถบเอเชียไม่ว่าจะเป็นประเทศจีน ญี่ปุ่น อินเดีย หรือผู้คนที่อยู่ตามลุ่มน้ำโขง ทั้ง 6 ประเทศ (ไทย พม่า จีน ลาว เวียดนาม และ กัมพูชา) คนทางตะวันออกจะถูกกระบวนกร “ศัลยกรรมความคิด จากหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นหลัก เชื่อถึงความจริงสูงสุดที่ว่า Ultimate reality ที่ว่า สรรพสิ่งในโลกล้วนตั้งอยู่และดับไป (ทุกข์ อนิจจัง อนัตตา) สุดท้ายก็ไม่มีตัวตน จึงทำให้วิธีคิดของคนตะวันออก จึงเชื่อและปฏิบัติตามวัฒนธรรมดังกล่าว สิ่งเหล่านี้ ผู้เขียนคิดว่าเป็น “อำนาจนำ” (Hegemony) แต่โดยภาพรวมวิธีคิดของคนตะวันออกสามารถประมวลได้ดังนี้

- คิดคำนึงถึงความยิ่งใหญ่ของบรรพบุรุษ โดยเฉพาะการให้ความเคารพในฐานะคติที่บรรพบุรุษสามารถสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับชุมชน รัฐ และรัฐชาติ
- คิดถึงบาปบุญคุณโทษ (กรรม) จึงทำให้เกิดสภาวะเชื่อตามการกระทำ (Action) ทั้งนี้ จึง “สมยอม” และศิโรราบ ตามพุทธภาษิตที่ว่า กัมมุนา วัตตะติ โลโก “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม”
- วิธีคิดของคนตะวันออก เคารพและสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ในวาทกรรม “อาวุโส” ซึ่งผู้เขียนมองว่า วิธีคิดเหล่านี้กำลังจะถูกกลบฝังไป แต่ไม่มั่นใจว่า

จะได้ผลหรือไม่ เพราะผู้ใหญ่บางคนก็มีวิธีคิดแบบเด็กๆ ซึ่งเห็นเก๋ก่อนกลาง ในสังคมไทย สังคมบางครั้งทะเลาะกันแบบเด็กแต่ตัดสินแบบผู้ใหญ่ หรือ ทะเลาะกันแบบผู้ใหญ่แต่ตัดสินแบบเด็ก ท่านลองคิดดูแล้วกัน

- วิธีคิดของคนทางตะวันออก “รักสนุกสุขสบาย” สิ่งนี้จริงอยู่ มนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์ใดย่อมต้องการความสุขสบายและเสวยสุขในขณะที่มีชีวิตอยู่กัน ทั้งนี้ แต่คนทางตะวันออกที่เห็นความรักสนุกและความสุขสบายผ่านทั้งการสร้างกระบวนการทางพิธีกรรมและพิธีการต่าง ๆ ให้ได้เห็นในประเพณีและพิธีกรรมของแต่ละชาติได้อย่างชัดเจน นี่เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่พยายามมองให้เป็นแค่สิ่งที่ควรนำมาไตร่ตรองและปรับรูป (reconstruction) ให้เกิดสภาวะที่เรียกว่า ความเป็น “Globality”

3. วิธีคิดของคนแอฟริกา

คนแอฟริกาส่วนใหญ่ดูเหมือนว่า “ถูกติดตรา” (Label) ให้เป็นคนชายขอบของสังคมโลก ด้วยประสบการณ์ที่เคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศทางยุโรปและต้องสมยอมกับสิ่งที่ประเทศแกน “Core” ให้มีวัฒนธรรมวิถีตามแบบประเทศนั้นๆ ที่ต้องการในทุกๆ มิติ ไม่ว่าจะเป็น วัฒนธรรม สังคม การเมือง และวิธีคิด ฉากทัศน์ที่เห็นของคนแอฟริกาส่วนมากจะถูกครอบงำโดยประเทศต่างๆ ที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้าไปสร้างทุนที่แตกต่างให้กับประเทศในแถบแอฟริกา บทสรุปที่ชัดเจนที่สุด จึงทำให้คนแอฟริกาไม่กล้าลุกขึ้นมาคิดแบบแอฟริกา ดังจะเห็นได้จาก คำกล่าวของ René Descartes นักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ชาวฝรั่งเศสที่มองคนในภูมิภาคต่าง ๆ ดังนี้ คนอเมริกาจะคิด I think therefore; I am. คนยุโรป I think therefore; I exist. ส่วนคนแอฟริกานั้น I think therefore; I related the others.

จากภาพฉายทั้งหมด จึงไม่แปลกเลยที่ มนุษย์จึงมีวิธีคิดแตกต่างกัน เพราะมนุษย์มีสิ่งเร้า มีองค์ประกอบ และมีชาติพันธุ์วรรณา รวมทั้งอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน ต่างกรรม ต่างวาระ จะอย่างไรก็ตามเพียงแต่คิดให้สมเหตุสมผล (rational) และคิดให้เป็นเหตุเป็นผล (reasonable) ก็พอ แค่นี้คงสุขใจไม่น้อย แต่ถ้าคิดกับองค์กร ผู้เขียนคงบอกได้ว่า **“ไม่มีที่ใดให้ความรักได้เท่ากับบ้านตน ไม่มีที่ใดยิ่งใหญ่ไปกว่าแผ่นดินที่เราอาศัย” และที่นี่แผ่นดินรามคำแหง**